

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet

2006 – 2008

Innhold

Innledning	side 3
Mandat og målsetting	side 4
A. Kompetanse	side 5
B. Oppstalling og stell	side 6
1. Oppstalling	side 6
2. Brannforebygging	side 8
3. Fôr og vann	side 8
C. Beiteperioden	side 10
1. Riktig beitebruk	side 11
2. Forebygging av sjukdom, skader og rovdyrtap	side 11
D. Helse	side 13
1. Sjukdomsforebygging	side 14
2. Oppfølging av sjuke og skadde dyr	side 15
3. Lammedødelighet	side 15
4. Parasittære sjukdommer	side 16
Kontaktinformasjon	side 16
Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak	

Innledning

God dyrevelferd gir sunne og friske dyr og er et viktig grunnlag for all husdyrproduksjon. Riktig fokus på dyrevelferd skaper trivelige produksjonsmiljøer både for folk og fe. God dyrevelferd er derfor en viktig faktor både for å lykkes for den enkelte sauebonde og for sauenæringa som helhet.

”God dyrevelferd er en viktig faktor for å lykkes som sauebonde

Dyrevelferd er et uttrykk for dyrets evne til å mestre sine omgivelser. God dyrevelferd innebærer at det er balanse mellom dyrets behov og det dyret opplever i sitt daglige miljø. God helse, godt miljø og mulighet for å utøve normal atferd er viktige forutsetninger for god velferd. Helsetilstanden hos norske sauer er gjennomgående god, og de fleste slippes på utmarksbeite der de har gode muligheter til å utøve normal atferd. Samtidig produseres det mat på fornybare ressurser uten reell alternativ verdi, og bruken av beite er med på å holde kulturlandskapet i hevd. Norsk sauehold har derfor gode forutsetninger for å lykkes i arbeidet med å sikre god dyrevelferd.

”Dyrevelferd er dyrets evne til å mestre sine omgivelser

Mange av aktørene i norsk sauenæring har et høyt kunnskapsnivå og kontinuerlig fokus på dyrevelferd. Det er allikevel mange områder som kan forbedres. *Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet* er et viktig grunnlag for sauenæringas videre arbeid for god dyrevelferd. Kunnskapsoppbygging, holdningsskapende arbeid, informasjon og rådgiving er viktige virkemidler for å oppnå de målene som er satt i handlingsplanen. God dyrevelferd avhenger imidlertid først og fremst av hvordan hver enkelt av oss handler. Alle som er involvert i saueholdet – fra fjøs til slakteri – har derfor et ansvar for at dyrevelferden holder et høyt nivå.

Dette er den tredje utgaven av *Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet*. Arbeidsgruppa som har utarbeidet denne versjonen av handlingsplanen har bestått av:

Norsk Sau og Geit (NSG) v/Ragnhild Gudrun Vikesland (leder) og Arne Flatebø

Gilde Norsk Kjøtt (GNK) v/Finn Avdem

Kjøttbransjens Landsforbund (KLF) v/Rolf Axel Aass

Helsetjenesten for sau (HT-sau) v/Lisbeth Hektoen (sekretær)

Handlingsplanen er vedtatt i styret for Norsk Sau og Geit 31.august 2006.

Foto: Grethe Ringdal, Fagsenteret for kjøtt

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

Mandat:

Styret i Norsk Sau og Geit har gjennom vedtak 23. mars 2006 gitt **Arbeidsgruppe dyrevelferd sau** følgende mandat:

Arbeidsgruppa skal videreføre arbeidet med handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet. Gruppa skal stå for jevnlig revisjon av handlingsplanen og legge til rette for aktiv bruk og formidling av informasjon om innholdet i planen.

Handlingsplanen skal også framover omhandle alle faser i produksjonen med unntak av inntransport til slakteri og slakting. Handlingsplanen skal definere ambisjonsnivå og målsetting som næringa bør oppfylle når det gjelder dyrevelferdsarbeidet.

Handlingsplanen skal i beskrivelsen av tiltak og strategier, ha både et kort og et langt tidsperspektiv.

Målsetting:

Arbeidet med dyrevelferd i norsk sauehold har følgende hovedmålsetting:

Norsk sauehold skal kunne vise til en dyrevelferd som ligger foran andre land og ha ambisjoner om også i framtiden å være ledende når det gjelder velferdsstandard. Offentlige bestemmelser er et minimumskrav. Det kan være nødvendig med andre og høyere mål for dyrevelferd enn det som følger av disse bestemmelsene.

Handlingsplanen prioriterer i første rekke de kortsiktige målene. En ønsker å sette fokus på uakseptable eller uheldige forhold som bør rettes på så raskt som mulig. Gjennom årlig evaluering av planen vil det settes kontinuerlig fokus på aktuelle velferdsspørsmål. Planen setter søkelyset på forhold med stort forbedringspotensiale og gir anbefalinger om tiltak som kan bedre dyrevelferden på disse områdene.

Handlingsplanen er delt inn i fire hovedtemaer:

- A. Kompetanse
- B. Oppstalling og stell
- C. Beite
- D. Helse

For hvert tema er det angitt mål, tiltak, tidsplan og hvem som har hovedansvar for gjennomføring og måloppnåelse. Ytterligere detaljer angående gjennomføringen fremgår også av de enkelte organisasjonenes handlingsplaner. I perioden 2006 – 2008 har følgende områder høyest prioritet:

- Kompetansebevis dyrevelferd -sau
- Reduksjon av lammetap

NSG
Norsk Sau og Geit

Gilde

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

A. Kompetanse

Mål:

Alle som holder sau skal ha kompetanse på stell og håndtering av sau basert på grunnleggende kunnskaper om sauens atferd og behov

Holdninger er et nøkkelord når det gjelder dyrevelferd i husdyrproduksjonen. Kunnskap om dyrs atferd og behov er et viktig grunnlag for gode holdninger og god praksis. Mange saueprodusenter har allerede et høyt kunnskapsnivå, men det finnes dessverre unntak. Både myndighetene og næringa selv har derfor et ønske om at saueprodusenter skal kunne dokumentere tilstrekkelig kompetanse. I henhold til *Forskrift om velferd for småfe* gjelder følgende fra 01.01.2010: ”I næringsmessig dyrehold skal dyreeier eller annen med ansvar for dyrene gjennom opplæring kunne dokumentere nødvendig kunnskap om driftsformen og om dyrenes mentale og fysiologiske behov”.

I tillegg til å sikre god dyrevelferd vil innføring av kompetansekrav være positivt i forhold til forbrukernes tillit til norske saue- og lammeprodukter og i forbindelse med markedsføring av norsk sauehold som en produksjon med høy etisk kvalitet.

Kompetanse er viktig også i sauehold som ikke er av næringsmessig karakter. Det vil derfor også være viktig å motivere de som holder sau på hobby-basis til å tilegne seg god kunnskap om sau.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
Alle som holder sau skal ha kompetanse på stell og håndtering av sau basert på grunnleggende kunnskaper om sauens atferd og behov	Utarbeide kursopplegg som tilfredsstillende kravene til opplæring i henhold til <i>Forskrift om velferd for småfe</i>	Kursopplegg ferdig planlagt og utprøvd i løpet av 2007	HT-sau har hovedansvar for å utarbeide slikt kursopplegg i samarbeid med NSG, GNK og KLF
	Motivere til deltakelse i dette eller tilsvarende kursopplegg som tilfredsstillende kravene i <i>Forskrift om velferd for småfe</i>	Innen utgangen av 2008 skal minst 10 % av saueprodusentene ha gjennomført dette eller tilsvarende kursopplegg	NSG, GNK, KLF og HT-sau informerer saueholderne om mulighetene for kompetanseoppbygging og hvorfor dette er viktig
	Tilegne seg nødvendig kompetanse	Kontinuerlig Tilfredsstillende kravene i <i>Forskrift om velferd for småfe</i> innen 01.01.2010	Saueholder
Økt kompetanse om velferd i norsk sauehold	Bidra i forskningsprosjektet <i>Sheep Welfare</i> som gjennomføres av Norges veterinærhøgskole og Fagsenteret for kjøtt	Prosjektet avsluttes 2010	HT-sau

NSG
Norsk Saue og Geit

Gilde

B. Oppstalling og stell

Mål:

Oppstalling og stell av norsk sau skal som et minimum tilfredsstillende kravene i *Forskrift om velferd for småfe*

Kravene til oppstalling og stell er betydelig innskjerpet gjennom ”*Forskrift om velferd for småfe*”. Næringa vil motivere til at kravene følges gjennom kontinuerlig informasjon og rådgivningsvirksomhet. Kun spesielt prioriterte områder er tatt med i handlingsplanen.

Disse er:

- 1) Oppstalling
- 2) Brannforebygging
- 3) Fôr og vann

1. Oppstalling

I norsk sauehold benyttes vanligvis en kombinasjon av beite/utegange og innendørs oppstalling. Dyrene oppstalles innendørs en større del av året enn det som er vanlig i de fleste andre land med et betydelig sauehold. Dette har i stor grad bakgrunn i klimatiske forhold, men det har i de siste årene blitt større fokus på hvordan man kan kombinere innendørs oppstalling og utegange på en god måte. Både innendørs oppstalling og beite/utegange gir velferdsmessige utfordringer. Utfordringene er imidlertid forskjellige og det er viktig å fokusere på begge områdene. Uavhengig av om dyrene oppstalles inne eller ute, er det imidlertid svært viktig at forholdene er slik at dyrene holder seg tørre og rene. Dette er viktig både for å sikre for dyras helse og velferd, og for å sikre god slaktehygiene og trygg mat.

NSG
Norsk Sau og Geit

Gilde

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

Utegange:

Sauer vil i mange tilfeller velge å oppholde seg utendørs dersom de har mulighet for det, men det er allikevel viktig at de har mulighet for å søke ly mot vær og vind. Våt ull og vind fører til dårligere isolasjon av kroppen og sterkere nedkjøling. Det er derfor krav om at alle dyr skal ha tilgang på liggeområde med underlag med gode varmetekniske egenskaper, tak og minimum tre tette vegger.

Helårs utedrift, for eksempel villsauproduksjon, krever spesiell tillatelse. Denne driftsformen har ekstra utfordringer i forhold til dyrevelferd. Spesielt viktig er det at:

- dyretallet er tilpasset beitegrunnet og at det brukes tilleggsfôr av god kvalitet når beitet ikke er tilstrekkelig
- terreng og vegetasjon gir tilstrekkelig ly
- at det føres jevnlig tilsyn og at dyrene kan samles for nødvendig helsekontroll, sykdomsbehandling, napping og klipping av ull m.m.

Innendørs oppstalling:

Ved innendørs oppstalling har man relativt mange dyr på et begrenset område, noe som kan være negativt i forhold til blant annet sauens atferdsbehov, smittepress og sykdom. Det er derfor viktig at hus til sau er utformet slik at stress, skader og sykdom relatert til oppstallingsforhold reduseres mest mulig. Bruk av luftegårder i innefôringsperioden kan være positivt for dyras velferd, men forutsetter at disse utformes slik at de holder seg tørre og rene.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
Norske sauer skal ha oppstallingsforhold med tørt liggeunderlag og mulighet for å søke ly mot vær og vind. Dyrene skal ikke vise tegn til stress på grunn av manglende ly	Informasjon gjennom relevante fagtidsskrift og presse, bl.a. om tilgjengelig informasjonsmateriale og tips og råd ved nybygging / ombygging av sauefjøs (eksempelvis "Framtidens sauehus")	Kontinuerlig	GNK, KLF, NSG og HT-sau
Dyrerom skal utformes på en måte som reduserer risikoen for negativt stress, skade og sykdom	Oppstalling skal inngå som tema i kurset <i>Kompetansebevis dyrevelferd- sau</i>	Kurset skal tilbys fra 2008	HT-sau skal utarbeide kursopplegg
	Tilegne seg kunnskap og sikre gode oppstallingsforhold i egen besetning	Kontinuerlig	Saueholder

NSG
Norsk Sauer og Geit

Gilde

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

2. Brannforebygging

Over halvparten av brannene i norske driftsbygninger skyldes feil med det elektriske anlegget. *Forskrift om dyrevelferd for småfe* stiller krav om gjennomgang av det elektriske anlegget hvert 3. år samt brannvarslingsanlegg i fjøs med mer enn 30 vinterfôra søyer. I tillegg ønsker næringa at alle produsenter skal utarbeide en brannberedskapsplan. Dette bør bli et KSL krav som gjelder for alle dyrearter.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Redusere forekomst og risiko for brann i norske sauefjøs</i>	Informasjon om brannforebygging	Kontinuerlig	NSG, HT-sau, KLF, GNK
	Arbeide for at beredskapsplan-brann skal bli et KSL-krav	I løpet av 2007/2008	KLF i samarbeid med GNK, NSG og HT-sau
	Utarbeide mal for/ eksempel på beredskapsplan ved brann	I løpet av 2006	NSG
	Utarbeide beredskapsplan/rutiner ved brann for den enkelte besetning	Kontinuerlig	Saueholder

3. Fôr og vann

Vann- og fôrbehov varierer mye gjennom sesongen, for eksempel vil en søye rett etter lamming ha et mye større behov enn tidlig i drektigheten. Det er viktig at dyra til enhver tid har tilstrekkelig tilgang på vann og fôr av god kvalitet, tilpasset dyras behov på det aktuelle tidspunktet. Utilstrekkelig fôring øker risikoen for mangelsjukdommer og nedsetter dyras generelle motstandskraft mot sykdom.

I de mest alvorlige tilfellene av vanskjøtsel når rådgiving og informasjon ofte ikke fram til de aktuelle saueholdere p.g.a. sviktende motivasjon og/eller alvorlige helseproblemer. Dette er sjeldne tilfeller, men allikevel et svært alvorlig problem. God kommunikasjon mellom slakteri, rådgivere, veterinærer, Mattilsynet/dyrevernemder og helsevesenet er viktig for å kunne fange opp alvorlige problemer og ha mulighet for å gripe inn i tide. Næringen har flere ganger prøvd å få etablert toveis rapporteringsrutiner mellom Mattilsynet og helsevesenet. Dette viser seg å være vanskelig, men næringen ønsker likevel å fortsatt satse på å få det til på en måte som ivaretar dyrevelferden uten å komme i konflikt med hensynet til taushetsplikt og personvern.

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Sauen skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde vann av god hygienisk kvalitet. Dyrene skal ha så god føring at holdet på sauene og kvaliteten på lammene er tilfredsstillende</i>	Informasjon	Kontinuerlig	GNK, KLF, HT-sau, NSG
	Arbeide for å etablere toveis kommunikasjonsrutiner mellom Mattilsynet og helsevesenet.	Kontinuerlig	NSG
	Etablere og bruke kolleganettverk i næringa til faglig fellesskap og kompetanseoppbygging	Kontinuerlig	NSGs lokallag, saueholder

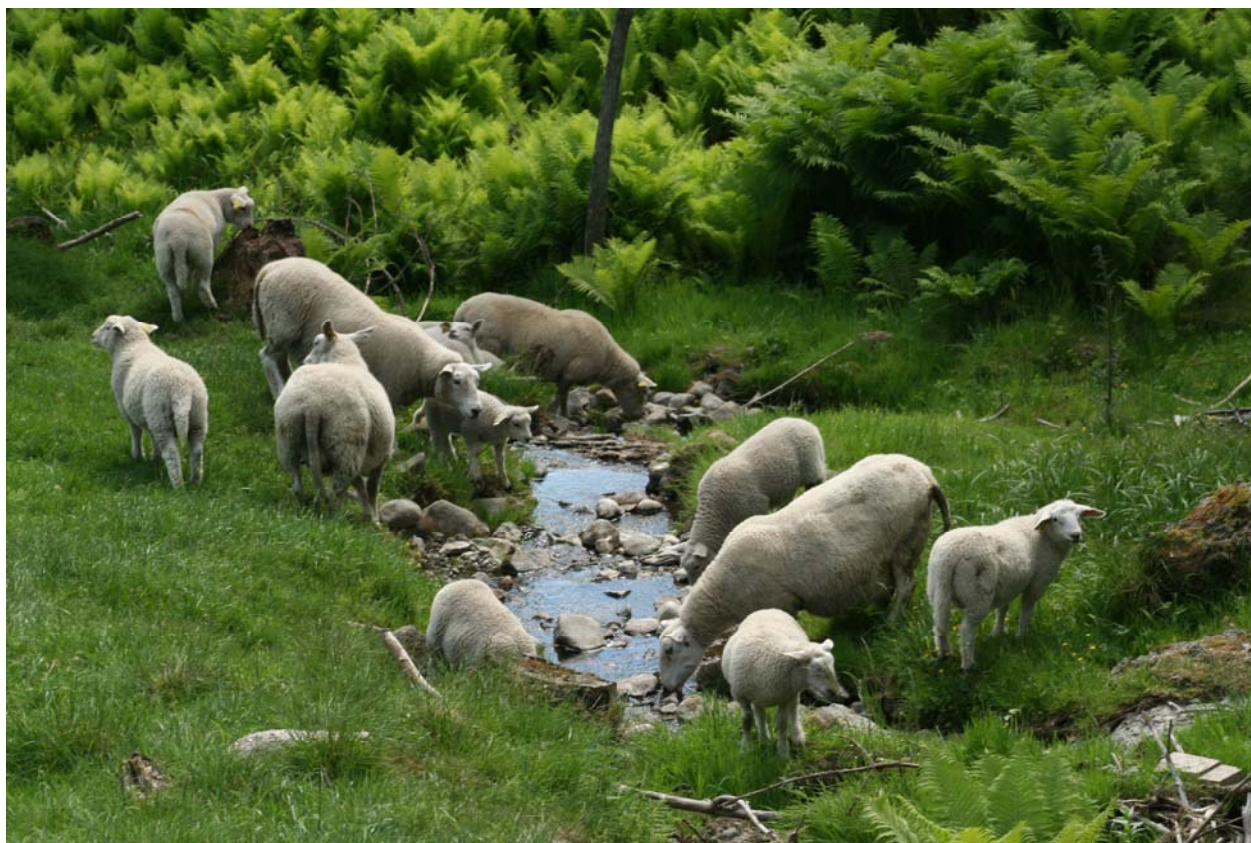
Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

C. Beiteperioden

Mål: Etisk dyrehold og matproduksjon basert på bruk av beite

Beiteperioden gir dyrene gode muligheter for utøvelse av naturlig atferd. Samtidig produseres det mat fra fornybare ressurser og bruken av beite er med på å holde kulturlandskapet i hevd. Det er imidlertid viktige velferdsmessige utfordringer i beiteperioden. Det trengs forberedelser og oppfølging underveis for at beitesesongen skal kunne utnyttes uten risiko for at dyra lider på grunn av dårlig velferd. Helsesjekk før beiteslipp, nøye tilsyn gjennom hele sesongen og sanking i rett tid er viktig. Beiteområdet og selve beitet må også vurderes. I handlingsplanen fokuseres det på to spesielt viktige områder:

- 1) Riktig beitebruk
- 2) Forebygging av sjukdom, skade og rovvilttap

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

1) Riktig beitebruk

God beitebruk inkluderer blant annet bruk av beiteområder av god kvalitet og samsvar mellom dyretall, beiteareal og beiteproduksjon. Målet er å kunne sanke friske dyr med god slaktekvalitet om høsten, med minst mulig tap i beitesesongen. Beitelaga har en viktig oppgave når det gjelder organisert samarbeid, utarbeiding av beitebruksplaner og anbefalinger om slippe- og sanketidspunkt. Den enkelte beitebruker har ansvar for å følge opp dette.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Beiteområdene skal tilfredsstillе sauens behov</i>	Informasjon	Kontinuerlig	NSG i samarbeid med GNK, KLF, HT-sau
	Tilrettelegging/bruk av beiter med nok fôr og vann, naturlig le og skygge og liten risiko for sjukdom og skade	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
<i>Riktig beitebelegg tilpasset beiteproduksjonen</i>	Informasjon	Kontinuerlig	NSG i samarbeid med GNK, KLF, HT-sau
	Utarbeide beitebruksplaner	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
	Beitekartlegging	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
	Tilsyn med beiteutvikling	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag

2) Forebygging av sjukdom, skader og rovvilttap

Tapsårsaker på beite kan deles i sjukdom, skader/ulykker og rovviltangrep. Det er nødvendig å sette fokus på tiltak som kan forebygge tap og skader på beitedyra. Dette tjener dyra, den enkeltes driftssituasjon og det er avgjørende for beitenæringas omdømme. Viktige forebyggende tiltak er slipp av friske dyr, kartlegging av tapsårsaker og tilsyn i beiteperioden.

Det må være et absolutt krav at sjuke eller avmagrede dyr ikke må slippes på utmarksbeite. Spesielt må det vurderes om mordyra har nok melk. Lam som slippes på utmarksbeite må være kvikke og trivelige, som tegn på at de får nok næring. Dersom det oppdages eller gis melding om sjuke eller svake dyr på beite, skal eier snarest mulig se til at dyra blir tatt hånd om på en forsvarlig måte.

Det er viktig at alle beitebrukere bidrar til å øke kunnskapen om årsakene til de tapene som skjer. Selv om det er den enkelte dyreeieren som har ansvaret for å kartlegge tapsårsakene og sette i verk nødvendige tiltak for å sikre dyrevelferden i utmarka, blir dette arbeidet i mange beiteområder administrert gjennom beitelaget. Dette er en klar fordel. Opplegget for dette arbeidet bør være nedfelt i en beredskapsplan på kommunalt nivå, slik at også områder med

uorganisert beitebruk inkluderes. Av en slik plan vil det gå fram hvem som skal gjøre hva i hvilke situasjoner, for eksempel ved melding om sjuke og skadde dyr eller dyr som går igjen i utmarka etter at snø og kulde har satt inn om høsten.

Rovviltskader i beiteområder må begrenses gjennom satsing på utvikling av effektive forebyggende tiltak og raskt uttak av skadegjørere. Beitenæringa må bidra med erfaringsbasert kompetanse og dokumentasjon av observasjoner og funn.

Det skal føres tilsyn med dyra på utmarksbeite og tilsynsfrekvensen må tilpasses behovet. I *Forskrift om velferd for småfe* stilles det krav om minimum ukentlig tilsyn. Ved økt risiko må tilsynet intensiveres. Tilsynsaktiviteten bør dokumenteres gjennom egne notater, dette bidrar til å gjøre arbeidet mer målrettet.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Gode rutiner for oppfølging av dyra i beitesesongen</i>	Informasjon	Kontinuerlig	NSG, HT-sau, GNK, KLF
	Bidra til videreutvikling av sporingsutstyr	Kontinuerlig	NSG og GNK gjennom Telespor
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
<i>Tap som følge av sjukdom og skade skal reduseres</i>	Økt fokus på forebygging av sjukdom og skade	Kontinuerlig	HT-sau, NSG, GNK, KLF
	Slipp av friske dyr, kontroll av helsestatus før beiteslipp	Kontinuerlig	Beitebruker
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
<i>Tap som følge av rovvilt angrep skal reduseres</i>	Utarbeide beredskapsplan på lokalt/kommunalt nivå	Kontinuerlig	NSG informerer og tilrettelegger
	Påvirkning av politiske myndigheter/forvaltningen	Kontinuerlig	NSG
	Tiltak etter lokalt behov/mulighet, inkl. rapportering av rovvilt	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag

NSG
Norsk Sau og Geit

Gilde

KLF
KJØTTBRANSJENS
LANDSFORBUND

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

D. Helse

Mål:

Norske sauer skal sikres god helse gjennom fokus på forebygging , avl og riktig behandling av syke og skadde dyr

God helse er en viktig forutsetning for god dyrevelferd. Det er derfor viktig å aktivt arbeide for å forebygge sykdom og å følge opp syke og skadde dyr på en god måte.

Forebyggende helsearbeid er et viktig satsningsområde både ute i den enkelte besetning og for saueneinga som helhet. Viktige punkter i dette arbeidet er innsamling og bruk av helsedata, utarbeiding og bruk av helseattest, avl for bedre dyrehelse, overvåking og kontroll av parasittære sykdommer og etablering av helse-/avlspyramide.

I denne handlingsplanen er det fokusert på følgende hovedtemaer:

- 1) Sjukdomsforebygging
- 2) Oppfølging av syke og skadde dyr
- 3) Lammedødelighet
- 4) Parasittære sykdommer

Punktene 3) og 4) er også en del av de to første punktene, men disse er tatt med som egne punkt for å synliggjøre at disse problemstillingene er spesielt viktige når det gjelder å sikre god helse og velferd i saueholdet.

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

1. Sjukdomsforebygging

Selv om det finnes gode behandlingsmuligheter for mange sjukdommer har sjukdom allikevel negativ innvirkning på dyras velferd. Sjukdom har også negativ innvirkning på produksjon og er kostbart for produsenten. Forebygging av sjukdom er derfor svært viktig for å sikre god dyrevelferd.

I Norge har vi, sammenliknet med de fleste andre land, en god situasjon når det gjelder smittsomme sjukdommer på sau. Det er derfor svært viktig å arbeide for å opprettholde denne situasjonen. Økt bevissthet rundt livdyrkontakt og import er viktige tiltak for å oppnå dette.

Mange sjukdomstilstander har en arvelig disposisjon. Det er viktig å avle på friske dyr og å unngå å spre arvelige sjukdommer i sauepopulasjonen. På sikt bør helseparametere tas inn i avlsarbeidet på sau og avkomsgransking av værer inkludere helseparametere.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Forebygging skal være den naturlige innfallsvinkel til arbeid med helse og sjukdom hos sau både for produsenter, rådgivere, veterinærer og næringsorganisasjonene</i>	Informasjon og kompetanseheving blant produsenter, rådgivere og veterinærer	Kontinuerlig	HT-sau, GNK, KLF, NSG
	Økt tilrettelegging for at produsenter tegner "Avtale om forebyggende helsearbeid i sauebesetninger"	Kontinuerlig	HT-sau sammen med NSG, GNK og KLF
<i>Forebygge spredning av smittsomme sjukdommer</i>	Utvikling av en helsepyramide i saueavlen, inkludert bruk av helseattest	Arbeidsgruppe nedsatt 2006. Forslag skal utarbeides i løpet av 2007.	NSG, HT-sau
<i>Økt fokus på gode rutiner for smittebeskyttelse i den enkelte besetning</i>	Utarbeidelse av brosjyre om smittevern i småfeholdet	2006	KOORIMP, HT-sau
<i>Bedre velferd og mindre sjukdom gjennom avl på og for friske dyr</i>	Jobbe for at helseparametere tas inn i avlsplanen og at avkomsgransking av seminværer inkluderer helse	Kontinuerlig	NSG, HT-sau
	Økt bevissthet blant saueprodusenter ved valg av påsettdyr med tanke på arvelige sjukdommer	Kontinuerlig	NSG, HT-sau, saueholder
	Økt innrapportering av helseopplysninger	Kontinuerlig 60 % av besetningene i SK skal rapportere sjukdom i 2006	HT-sau, GNK, KLF, NSG, saueholder

NSG
Norsk Saue og Geit

Gilde

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

2. Oppfølging av sjuke og skadde dyr

Selv om det jobbes systematisk med å bedre helse gjennom forebyggende tiltak, avl m.m. kan det ikke unngås fullstendig at det oppstår sjukdom og skade. Det er viktig at sjuke eller skadde dyr behandles etter behov eller avlives dersom det er nødvendig.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Alle sjuke og skadde dyr skal behandles etter behov eller avlives. Sjuke eller skadde dyr skal kunne skilles fra i egen bing</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid	Kontinuerlig	HT-sau, GNK, KLF, NSG
	Godt tilsyn og oppfølging av sjuke og skadde dyr i den enkelte besetning	Kontinuerlig	Saueholder

3. Lammedødelighet

Tap av lam er både et driftsøkonomisk problem og et dyrevelferdsproblem. God plass, god hygiene og hyppig tilsyn under lamming og i spedlamperioden gir grunnlag for en vesentlig gevinst i forhold til den innsatsen som kreves. Utilstrekkelig tilsyn kan medføre dødfødte lam og tap av spedlam, særlig de første levedøgn.

Antall dødfødte og dødelighet i inneperioden øker med lammetall. Mange fostre er også en stor belastning for høydrektige søyer og øker risikoen for en rekke sjukdommer hos søya i tiden rundt og etter fødsel, bl.a. borbetennelser, melkefeber og mastitt. Det er derfor viktig at det fokuseres på hva som riktig målsetning for lammetallet også ut i fra hensynet til dyrevelferd.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Lammedødeligheten (dødfødsler + tap inne + tap på vårbeite) skal reduseres fra ca 7,2 % til 5,0 %</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid	Kontinuerlig	HT-sau i samarbeid med NSG, GNK, KLF
	Fokus på lammetap og forebyggende tiltak i den enkelte besetning	Kontinuerlig	Saueholder

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006 - 2008

4. Parasittære sjukdommer

Sjukdom og død forårsaket av utvortes og innvortes parasitter er utbredt i dagens sauehold. *Utvortes parasitter* kan forårsake sykdom direkte, men også være vektorer for andre sjukdomsfremkallende organismer. *Innvortes parasitter* kan føre til store skader, spesielt hos lam - med diaré, vekttap, uttørking og evt. død. Diaré som følge av innvortes parasitter medfører produksjonstap, men også tilgrising av ulla med påfølgende økt risiko for fluelarveangrep. Slike angrep kan medføre store lidelser for dyra. Tilgrisingen utgjør også en risikofaktor i forhold til slaktehygiene. Parasittære sjukdommer er derfor et godt eksempel på forhold som har stor betydning både for dyrevelferd, økonomi og produksjon av trygg mat. I mange tilfeller kan man, samtidig som man bedrer dyrevelferden, også bedre produksjonsresultater og kvaliteten på det produktet man skal selge.

Hvilke parasitter som utgjør et problem i saueholdet avhenger av klima, temperatur og geografiske forskjeller. Forebyggende og tapsreducerende tiltak må tilpasses den enkelte besetning.

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Lidelse og sykdom forårsaket av parasitter skal begrenses til et minimum gjennom riktig forebyggende og kurativ behandling.</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid	Kontinuerlig	HT-sau i samarbeid med NSG, GNK, KLF
<i>Økt bruk av prøvetaking for mer målrettet behandling og forebygging av resistensutvikling</i>	Riktig forebygging i den enkelte besetning	Kontinuerlig	Saueholder, i samarbeid med lokal veterinær

Kontaktinformasjon:

Norsk Sau og Geit

Besøksadresse: Parkveien 71, Oslo
Postadresse: Postboks 2323 Solli, 0201 O
www.nsg.no

Gilde Norsk Kjøtt

Postboks 397 Økern, 0513 Oslo
www.gilde.no

Kjøttbransjens Landsforbund

Postboks 6279 Etterstad, 0603 Oslo
www.kjottbransjen.no

Helsetjenesten for sau

Postboks 396 Økern, 0513 Oslo
www.fagkjott.no

Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak

A. Kompetanse

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
Alle som driver i sauenæringa skal ha kompetanse på stell og håndtering av sau basert på grunnleggende kunnskaper om sauens atferd og behov	Utarbeide kursopplegg som tilfredsstillter kravene til opplæring i henhold til <i>Forskrift om velferd for småfe</i>	Kursopplegg ferdig planlagt og utprøvd i løpet av 2007	HT-sau har hovedansvar for å utarbeide slikt kursopplegg i samarbeid med NSG, GNK og KLF
	Motivere til deltakelse i dette eller tilsvarende kursopplegg som tilfredsstillter kravene i <i>Forskrift om velferd for småfe</i>	Innen utgangen av 2008 skal minst 10 % av saueprodusentene ha gjennomført dette eller tilsvarende kursopplegg	NSG, GNK, KLF og HT-sau informerer saueholderne om mulighetene for kompetanseoppbygging og hvorfor dette er viktig
	Tilegne seg nødvendig kompetanse	Kontinuerlig Tilfredsstillte kravene i <i>Forskrift om velferd for småfe</i> innen 01.01.2010	Saueholder
Økt kompetanse om velferd i norsk sauehold	Bidra i forskningsprosjektet <i>Sheep Welfare</i> som gjennomføres av Norges veterinærhøgskole og Fagsenteret for kjøtt	Prosjektet avsluttes 2010	HT-sau

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006-2008
Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak

B. Oppstalling og stell

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Norske sauer skal ha oppstallingsforhold med tørt liggeunderlag og mulighet for å søke ly mot vær og vind. Dyrene skal ikke vise tegn til stress på grunn av manglende ly</i>	Informasjon gjennom relevante fagtidsskrift og presse, bl.a. om tilgjengelig informasjonsmateriale og tips og råd ved nybygging /ombygging av sauefjøs (eksempelvis "Framtidens sauehus")	Kontinuerlig	GNK, KLF, NSG og HT-sau
<i>Dyrerom skal utformes på en måte som reduserer risikoen for negativt stress, skade og sjukdom</i>	Oppstalling skal inngå som tema i kurset <i>Kompetansebevis dyrevelferd- sau</i> Tilegne seg kunnskap og sikre gode oppstallingsforhold i egen besetning	Kurset skal tilbys fra 2008 Kontinuerlig	HT-sau skal utarbeide kursopplegg Saueholder
<i>Redusere forekomst og risiko for brann i norske sauefjøs</i>	Informasjon om brannforebygging Arbeide for at beredskapsplan-brann skal bli et KSL-krav Utarbeide mal for/eksempel på beredskapsplan ved brann Utarbeide beredskapsplan/rutiner ved brann for den enkelte besetning	Kontinuerlig I løpet av 2007/2008 I løpet av 2006 Kontinuerlig	NSG, HT-sau, KLF, GNK KLF i samarbeid med GNK, NSG og HT-sau NSG Saueholder
<i>Sauen skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde vann av god hygienisk kvalitet. Dyrene skal ha så god føring at holdet på sauen og kvaliteten på lammene er tilfredsstillende</i>	Informasjon Arbeide for å etablere toveis kommunikasjonsrutiner mellom Mattilsynet og helsevesenet Etablere og bruke kolleganettverk i næringa til faglig fellesskap og kompetanseoppbygging	Kontinuerlig Kontinuerlig Kontinuerlig	GNK, KLF, HT-sau, NSG NSG NSGs lokallag, saueholder

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006-2008
Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak

C. Beiteperioden

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
Beiteområdene skal tilfredsstillende sauens behov	Informasjon	Kontinuerlig	NSG i samarbeid med GNK, KLF, HT-sau
	Tilrettelegging/ bruk av beiter med nok fôr og vann, naturlig le og skygge og liten risiko for sykdom og skade	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
Riktig beitebelegg tilpasset beiteproduksjonen	Informasjon	Kontinuerlig	NSG i samarbeid med GNK, KLF, HT-sau
	Utarbeide beitebruksplaner	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
	Beitekartlegging	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
	Tilsyn med beiteutvikling	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
Gode rutiner for oppfølging av dyra i beitesesongen	Informasjon	Kontinuerlig	NSG, HT-sau, GNK, KLF
	Bidra til videreutvikling av sporingsutstyr	Kontinuerlig	NSG og GNK gjennom Telespor
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag
Tap som følge av sykdom og skade skal reduseres	Økt fokus på forebygging av sykdom og skade	Kontinuerlig	HT-sau, NSG, GNK, KLF
	Slipp av friske dyr, kontroll av helsestatus før beiteslipp	Kontinuerlig	Beitebruker
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag

NSG
Norsk Sau og Geit

Gilde

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006-2008

Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Tap som følge av rovvilt angrep skal reduseres</i>	Utarbeide beredskapsplan på lokalt/kommunalt nivå	Kontinuerlig	NSG informerer og tilrettelegger
	Påvirkning av politiske myndigheter/forvaltningen	Kontinuerlig	NSG
	Tiltak etter lokalt behov/mulighet, inkl. rapportering av rovvilt	Kontinuerlig	Beitebruker/ beitelag
	Tilsyn på beite, minimum en gang per uke, oftere ved skaderisiko	Kontinuerlig	Beitebruker/beitelag

D. Helse

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Forebygging skal være den naturlige innfallsvinkel til arbeid med helse og sykdom hos sau både for produsenter, rådgivere, veterinærer og næringsorganisasjonene</i>	Informasjon og kompetanseheving blant produsenter, rådgivere og veterinærer	Kontinuerlig	HT-sau, GNK, KLF, NSG
	Økt tilrettelegging for at produsenter tegner "Avtale om forebyggende helsearbeid i sauebesetninger"	Kontinuerlig	HT-sau sammen med NSG, GNK og KLF
<i>Forebygge spredning av smittsomme sykdommer</i>	Utvikling av en helsepyramide i saueavlen, inkludert bruk av helseattest	Arbeidsgruppe nedsatt 2006. Forslag skal utarbeides i løpet av 2007	NSG, HT-sau
<i>Økt fokus på gode rutiner for smittebeskyttelse i den enkelte besetning</i>	Utarbeidelse av brosjyre om smittevern i småfeholdet	2006	KOORIMP, HT-sau
<i>Bedre velferd og mindre sykdom gjennom avl på og for friske dyr</i>	Jobbe for at helseparametere tas inn i avlsplanen og at avkomsgranskning av seminværer inkluderer helse	Kontinuerlig	NSG, HT-sau
	Økt bevissthet blant saueprodusenter ved valg av påsettdyr med tanke på arvelige sykdommer	Kontinuerlig	NSG, HT-sau, saueholder
	Økt innrapportering av helseopplysninger	Kontinuerlig 60 % av besetningene i SK skal rapportere sykdom i 2006	HT-sau, GNK, KLF, NSG, saueholder

Handlingsplan for dyrevelferd i saueholdet 2006-2008
Vedlegg: Samlet oversikt over mål og tiltak

MÅL	TILTAK	TIDSPLAN	ANSVAR
<i>Alle sjuke og skadde dyr skal behandles etter behov eller avlives. Sjuke eller skadde dyr skal kunne skilles fra i egen bingje</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid Godt tilsyn og oppfølging av sjuke og skadde dyr i den enkelte besetning	Kontinuerlig Kontinuerlig	HT-sau, GNK, KLF, NSG Saueholder
<i>Lammedødeligheten (dødfødsler + tap inne + tap på vårbeite) skal reduseres fra ca 7,2 % til 5,0</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid Fokus på lammetap og forebyggende tiltak i den enkelte besetning	Kontinuerlig Kontinuerlig	HT-sau i samarbeid med NSG, GNK, KLF Saueholder
<i>Lidelse og sjukdom forårsaket av parasitter skal begrenses til et minimum gjennom riktig forebyggende og kurativ behandling. Økt bruk av prøvetaking for mer målrettet behandling og forebygging av resistensutvikling</i>	Informasjon og holdningsskapende arbeid Riktig forebygging i den enkelte besetning	Kontinuerlig Kontinuerlig	HT-sau i samarbeid med NSG, GNK, KLF Saueholder, i samarbeid med lokal veterinær

Kontaktinformasjon:

Norsk Sau og Geit

Besøksadresse: Parkveien 71, Oslo
Postadresse: Postboks 2323 Solli, 0201 O
www.nsg.no

Gilde Norsk Kjøtt

Postboks 397 Økern, 0513 Oslo
www.gilde.no

Kjøttbransjens Landsforbund

Postboks 6279 Etterstad, 0603 Oslo
www.kjottbransjen.no

Helsetjenesten for sau

Postboks 396 Økern, 0513 Oslo
www.fagkjott.no